

Nr 31.

Av herr **Pers**, om utredning och förslag rörande föreskrifter angående byarnas organisation för tillgodoseende av gemensamma behov.

Byarna hålla på att få ett nytt liv som samhällsform, åtminstone i vissa delar av vårt land. Bysamfällighetslagen av den 13 juni 1921 har på sina håll kommit till vidsträckt användning för vårdande av en del ekonomiska värden. Men då denna lag begränsar organisationens omfattning till nyssnämnda uppgifter, så ha byarna jämsides med denna begagnat sig av byordningar, anordnade enligt kungl. brevet den 20 febr. 1742 för tillgodoseende av även andra samhällsbehov. Omfattningen av denna rörelse framgår av följande uppgifter, som jag erhållit från domaren i Ovansiljans domsaga. Under hans tid hade häradsrätterna där fastställt byordningar för 55 byar, eller inom Mora 15, inom Sollerö 7, inom Våmhus 10, inom Orsa 12 och inom Älvdalen 11. Detta är ett betydande antal inom en enda domsaga. Jag har mig bekant att samma behov av byordningar göra sig kännbara även inom angränsande domsagor, ehuru häradshövdingarna anse, att byordningarna äro en organisationsform, som lagen numera knappast kan kännas vid.

Som bekant ha laga skiftena upplöst bysamhällena, där de gått fram nästan överallt i landet. Övre Dalarna har i stort sett varit nästan oberört av dessa skiften. Storskiftena föranledde inga utflyttningar. Nu pågå som bekant provskiften för att bereda ny lagstiftning på området, och det kunde ligga nära till hands att antaga, att bysamhällena även i dessa bygder skulle gå sin upplösning till mötes.

Så torde emellertid icke vara fallet. Det skiftesförfarande, som nu praktiseras vid provskiftena och med stor sannolikhet kommer att bli normerande för framtiden, medför ej utflyttningar i större utsträckning. Byarna komma fortfarande att utgöra samhällena, som behöva sina egna former för besörjande av gemensamma uppgifter. Bebyggelsens geografiska struktur, vanligen betingad av odlingslägen på spridda lokaler, rymmande bysamhällena här och där utmed sjöar och älvar eller odlingsbara bergsluttningar, gör att byarna alltjämt komma att sammanhållas.

Dessa förhållanden återfinnas även i andra delar av landet och är icke speciellt för övre Dalarna, även om de fått en rikare utveckling där, än vad eljest är fallet. Behovet, som här manifesteras, kan därför antagas vara rätt allmänt.

Båda formerna, alltså både förvaltning enligt lagen av den 13 juni 1921 och byordning med utgång från kungl. brevet av den 20 febr. 1742, komma till användning jämsides med varandra. Somliga byar ha den ena formen, andra den andra, medan en del byar använda båda formerna. I den nämnda domsagan begagna sig nio byar av båda formerna.

Den lagliga grunden för byordningarna är emellertid, som förut är berört, vacklande. Befogenheten hos en byförvaltning, anordnad utan annat rättensnöre än ett snart 200-årigt kungl. brev, kan ju vara tvivelaktig. Den uppkom under helt andra förhållanden än de nuvarande. Givetvis byggde den på en tradition, som den ville kvalificera och ge möjlighet till utveckling.

Sedan dess ha vi fått våra kommuners moderna organisation. Där landskommunerna äro små och skiftet spritt ut gårdarna ha bysamhällena förvittrat. Deras uppgift som samhällsform har upphört. Annorlunda förhåller det sig som förut är nämnt i socknar som omfatta en stor folkmängd, fördelad i byar med naturlig avgränsning såsom fallet är i övre Dalarna och Norrland. Där har byn alltjämt stor betydelse som samhällsform. På vissa områden har denna tillgodosetts genom ett utvecklat föreningsväsende. Likväl återstår mycket att vinna genom ett utbyggande av byns traditioner som medlet att tillgodose allmänt gagn i olika riktningar. I det föregående har berörts hur byn redan bildar formen för förvaltning av gemensamma ekonomiska värden, vilkas avkastning nyttjas till besörjande av gemensamma uppgifter. I den mån landsbygden vaknar möta också kulturella uppgifter, som byarna kunna förmedla och främja. Sålunda förekommer det, att byarna ha allmänna samlingslokaler, s. k. bystugor, ett antal elektriska lampor för belysning av bygatan, gemensam brunn och gemensamt ställe för vattenhämtning och för tvättning o. s. v. Badhus och gymnastiklokaler äro nära till hands liggande uppgifter för byarna.

En annan samhällstyp, municipalsamhället, har uppkommit för att tillgodose tätare befolkade platsers behov av samhällelig gemenskap. Den har dock fått tillämpning företrädesvis för platser med en befolkning som ägnat sig åt industri och köpenskap. Den i byar boende lantbefolkningen visar stark motvilja mot att ta upp den municipala samhällsformen. Redan namnet avskräcker. Det är något främmande, som man ej kännes vid.

Helt annat skulle det vara, om lagstiftningen lade det tillrätta för byarna att bygga på traditionen av bystyrelse. Kunde denna styrelse anknyta sig till förvaltningen av någon gemensam egendom, vars avkastning kunde komma till gagn för byn, så vore det så mycket lättare.

I utvecklingen av vårt lands bebyggelse och näringsliv är det ett par riktningar, som böra beaktas i detta sammanhang. Jordens brukningsenheter bli mindre. Småbruket vinner på storbruket. Den självägande befolkningen tätnar och därmed även utsikten till bibehållande och ökning av bebyggelse. Vidare främjas denna struktur i landsbygdens utveckling av kommunikationerna. Vare sig bondbyarnas befolkning skaffar sig en del av sin utkomst vid industrier, som ligga någon eller några km från byn, så kunna de, tack vare cykeln,

kanske snart automobilen, bo kvar i byn, och skogsarbetaren föredrar att bo kvar i byn, även om han skall färdas någon mil till arbetet. Därtill kommer, att den elektriska kraftdistributionen tillåter hantverk och småindustri att utvecklas och förkovras ute i byarna och lämna deras bebyggare utkomst och bärgning.

Härvid framträder det önskvärda i att byarna erhålla möjlighet att med utgående från traditionell grund ordna sina förhållanden efter vissa normer men med undvikande av allt för minutiösa bestämmelser. Denna tradition och detta vaknande behov är ett allt för betydande värde att låta ligga obrukat och förfalla. Det bör komma till gagn.

På nu nämnda utredning och därpå följande övervägande må det ankomma, om de två författningar, som här berörts, nämligen lagen om gemensam förvaltning av bysamfälligheter av den 13 juni 1921 och kungl. brevet av den 20 febr. 1742 angående byordningar, kunna arbetas samman till en lag, som tillgodoser det berörda behovet. Detta förefaller att vara det mest önskvärda.

Formen är emellertid icke huvudsaken. Det kan ju finnas andra anordningar för nående av målet; en ordning, som ger byarna laga stöd för tillgodoseende av innebyggarnas gemensamma angelägenheter av ekonomisk och kulturell art.

På grund av vad jag sålunda anfört tillåter jag mig föreslå riksdagen

att ingå till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning och förslag om föreskrifter angående byarnas organisation för tillgodoseende av gemensamma behov, varvid den nu gällande lagen om bysamfälligheters förvaltning liksom även kungl. brevet om byordningar kunna vara lämpliga utgångspunkter.

Stockholm den 19 januari 1927.

And. Pers.

